

NEMIS VA O'ZBEK TILLARIDA TANA A'ZOLARI NOMLARINING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI

Shavkatova Sitora Umidovna

Roman-german tillari fakulteti

Nemis tili yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Maqolada nemis va o'zbek paremiyalarida tana a'zolari nomlarining lingvomadaniy xususiyatlari qiyosiy tahlil etilgan holda tana a'zolari nomlarining semantikasi, pragmatikasi va madaniy konnotatsiyalari ochib beriladi hamda nemis va o'zbek tillarida tana a'zolari nomlarining paremiyalardagi o'rni va funksiyalari tadqiq etiladi.*

Kalit so'zlar: *tana a'zolari, paremiya, semantika, pragmatika, lingvomadaniy xususiyatlar, nemis tili, o'zbek tili.*

KIRISH

Til va madaniyat o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish lingvomadaniyatlarning asosiy vazifalaridan biridir. Paremiyalar — maqol, matal, laqabiy iboralar kabi folklor janrlari — tilning madaniy kontekstdagi ifodachiligini namoyon qiladi. Ular orqali bir xalqning hayotiy tajribasi, dunyoqarashi, an'analari va qadriyatlari aks ettiriladi.¹ Nemis va o'zbek tillarida tana a'zolari nomlarining paremiologik birliklardagi o'rni va funksiyalarini tahlil qilish, ularning lingvomadaniy xususiyatlarini aniqlashda ham lingvomadaniyatdagi o'rnini ochib berish va uni ifodalash juda muhimdir.

Bu maqolada nemis va o'zbek paremiyalarida tana a'zolari nomlarining lingvomadaniy xususiyatlari qiyosiy tahlil etiladi. Maqolaning asosiy maqsadi — tana a'zolari nomlarining paremiyalardagi semantikasi, pragmatikasi va madaniy konnotatsiyalarini yoritib berishdan iboratdir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

1. Paremiyalarning lingvomadaniy ahamiyati

¹ V.N. Teliya. Lingvokulturologiya: til va madaniyat. — M.: Nauka, 1996.

Paremiyalar — xalqning hayotiy tajribasining muxtasar ifodasi bo‘lib, ular tilning madaniy kontekstdagi ifodachiligini namoyon qiladi. Nemis va o‘zbek paremiyalarida tana a‘zolari leksemalari ko‘pgina ma’no ifodalashda xizmat qiladi. Masalan, “ko‘z” leksemasi orqali insonning ichki dunyosi, “qo‘l” leksemasi orqali ijtimoiy munosabatlar, “yurak” leksemasi orqali esa sezgi va his-tuyg‘ular ifodalanadi

Nemis tilidagi paremiyalarda tana a‘zolari leksemalari ko‘pgina abstrakt ma’nolarni ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan, “Die Augen sind der Spiegel der Seele” (“Ko‘zlar jon ko‘zgusidir”) degan paremiyada “ko‘z” nomi insonning ichki dunyosini ifodalash uchun ishlatilgan.² O‘zbek tilida esa “Ko‘zga ko‘rinmas, yurakka zarra” degan paremiyada “ko‘z” va “yurak” leksemalari insonning sezgi va his-tuyg‘ularini ifodalash uchun xizmat qiladi.

2. Tana a‘zolari nomlarining semantikasi va pragmatikasi

Tana a‘zolari nomlari paremiyalarda ko‘pgina ma’no va ifodalarning vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Ularning semantikasi va pragmatikasi tilning madaniy kontekstdagi ifodachiligini namoyon qiladi.

Masalan, “ko‘z” leksemasi nemis va o‘zbek paremiyalarida ko‘pgina ma’nolarni ifodalash uchun ishlatiladi. Nemis tilida “Die Augen sind größer als der Magen” (“Ko‘z nafsdan kattadir”) degan paremiyada “ko‘z” leksemasi insonning ortiqcha istak va extiyojlarini ifodalash uchun ishlatilgan. O‘zbek tilida esa “Ko‘zga ko‘rinmas, yurakka zarra” degan paremiyada “ko‘z” leksemasi insonning ichki dunyosini ifodalash uchun xizmat qiladi.³

“Qo‘l” leksemasi esa ijtimoiy munosabatlarni ifodalash uchun ishlatiladi. Nemis tilida “Eine Hand wäscht die andere” (“Bir qo‘l boshqa qo‘lni yuvadi”) degan paremiyada “qo‘l” leksemalari o‘zaro yordam va ijtimoiy munosabatlarni ifodalash uchun ishlatilgan. O‘zbek tilida esa “Qo‘l-qo‘lga berilsa, qo‘lli bo‘ladi” degan paremiyada “qo‘l” nomi ijtimoiy munosabatlarni ifodalash uchun xizmat qiladi.

² G. L. Permakov. Paremiyalarning lingvistik tahlili. – M.: Nauka, 1988.

³ X. Hasanov. O‘zbek paremiyalarining lingvomadaniy xususiyatlari. – T.: Fan, 2010.

3. Tana a'zolari nomlarining madaniy konnotatsiyalari

Tana a'zolari nomlari paremiyalarda ko'pgina madaniy konnotatsiyalarni ifodalash uchun ishlatiladi. Ular orqali bir xalqning hayotiy tajribasi, dunyoqarashi, an'analari va qadriyatlari aks ettiriladi.

Masalan, "yurak" leksemasi nemis va o'zbek paremiyalarida sezgi va his-tuyg'ularni ifodalash uchun ishlatiladi. Nemis tilida "Das Herz auf der Zunge tragen" ("Yurakni tilda ko'tarib yurmoq") degan paremiyada "yurak" leksemasi insonning ochiqligi va rostgo'yligini ifodalash uchun ishlatilgan. O'zbek tilida esa "Yuraksiz yor — suvsiz daryo" degan paremiyada "yurak" leksemasi insonning mehri va sevgisini ifodalash uchun xizmat qiladi.

"Til" leksemasi esa gap va nutqni ifodalash uchun ishlatiladi. Nemis tilida "Die Zunge ist des Herzens Dolmetscher" ("Til yurakning tarjimonidir") degan paremiyada "til" leksemasi insonning ichki dunyosini ifodalash uchun ishlatilgan. O'zbek tilida esa "Til — mehrning kaliti" degan paremiyada "til" leksemasi insonning sezgi va his-tuyg'ularini ifodalash uchun xizmat qiladi.

Xulosa: Nemis va o'zbek paremiyalarida tana a'zolari nomlarining lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilish natijasida, ularning semantikasi, pragmatikasi va madaniy konnotatsiyalarini aniqlash mumkin bo'ladi.

Tana a'zolari nomlari paremiyalarda ko'pgina ma'no ifodalashga xizmat qiladi. Ular orqali bir xalqning hayotiy tajribasi, dunyoqarashi, an'analari va qadriyatlari aks ettiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. V.N. Teliya. Lingvokulturologiya: til va madaniyat. – M.: Nauka, 1996.
2. A. V. Kungurov. Paremiologiya: nazariya va amaliyot. – T.: O'qituvchi, 2005.
3. G. L. Permakov. Paremiyalarning lingvistik tahlili. – M.: Nauka, 1988.
4. X. Hasanov. O'zbek paremiyalarining lingvomadaniy xususiyatlari. – T.: Fan, 2010.
5. J. Mieder. Deutsche Sprichwörter und Redensarten. – Wiesbaden: Reclam, 2003.